

УДК 378:378.1

DOI 10.58649/1694-8033-2025-1(121)-322-326

СОЛТОНБЕКОВ Ж.Ж., СУЛТАНОВА Р.Д.

Ж. Баласагын атындагы КУУ

СОЛТОНБЕКОВ Ж.Ж., СУЛТАНОВА Р.Д.

КНУ имени Ж. Баласагына

SOLTONBEKOV J.J., SULTANOVA R.D.

KNU named after J. Balasagyn

САНАРИПТЕШТИРҮҮҮ УЧУРДУН ТАЛАБЫ

ЦИФРОВИЗАЦИЯ – ТРЕБОВАНИЕ СОВРЕМЕННОСТИ

DIGITALIZATION IS THE NEED OF THE HOUR

Кыскача мүнөздөмө: Бул илимий макалада Кыргызстандагы билим берүүдө санариптештирүү процессинин сүрөттөлүшү жана анализи берилген, «санариптештирүүнү» кантип өнүктүрүү жолдору көрсөтүлгөн. «Билим берүүдө санариптештирүүнүн» чектөөлөрү жана карама-каршылыктары аныкталган. Санариптештирүү маселелеринин негизги көйгөйлүү маселелери чагылдырылып, кантип өзгөрүү жолуна тушса болоору белгиленди. Санариптик технологияларды билим берүүдө учурдун талабына ылайык туура пайдалана билүүнү милдеттендирүү керектиги баяндалган. Эгерде ИТ-технология адистиктерин окутуу сапаты жакшы деңгээлде болсо, санариптештирүү маселеси анча деле кыйынчылыктарды жаратпай тургандыгы анык экендиги жазылган.

Аннотация: В данной статье описывается и анализируется процесс цифровизации образования в Кыргызстане, показаны пути развития «цифровизации». Выявлены ограничения и противоречия «цифровизации образования». Выделены основные проблемы цифровизации и отмечены пути реализации изменений. Констатируется, что необходимо развить умение пользования цифровыми технологиями в образовании в соответствии с современными требованиями. Делается вывод, что если качество обучения специалистов по ИТ-технологиям будет на должном уровне, то не будет и проблем с цифровизацией.

Abstract: This scientific article describes and analyzes the process of digitalization of education in Kyrgyzstan, and shows the ways of development of “digitalization”. The limitations and contradictions of the “digitalization of education” have been identified. The main problems of digitalization were highlighted and ways to implement changes were noted. It is stated that it is necessary to require the ability to use digital technologies in education in accordance with modern requirements. It is written that if the quality of training for IT technology specialists is at the proper level, then no problems should arise with digitalization.

Негизги сөздөр: санариптештирүү; санариптик билим берүү; маалыматтык-коммуникациялык технологиялар; санариптик банк системасы.

Ключевые слова: цифровизация; цифровизация в образовании; информационно-коммуникационные технологии; цифровая банковская система.

Keywords: digitalization; digitalization in education; information and communication technologies; digital banking system.

Билим берүүдө санариптештирүүнү иш жүзүнө ашырып, тездетүү бул өлкөбүздүн өнүгүп, өсүшүнө абдан чоң таасирин тийгизет. Бүткүл дүйнө жүзүндө “Маалыматтык жана

интернет технологиялары” өтө тез ылдамдыкта өнүгүп жаткан учурда, санариптештирүү маселеси Кыргызстанда билим берүү жаатында эле эмес баардык тармактарда өтө

курч маселе бойдон калууда. Бул айдан ачык эле көрүнүп турат. Массалык маалымат каражаттарынын ордуна (гезит, журнал, теле, радио ж.б) Интернет аркылуу маалымат алуу учурдун талабына айланды. Азыркы өсүп жаткан жаш муундун балдар, кыздары мурдагыдай жаңылыктар менен таанышууну массалык маалымат каражаттары аркылуу эмес, интернет аркылуу гана пайдаланып калышты. Себеби түшүнүктүү, ашыкча убакыт, каражат коротуп, убара тартпай эле интернет аркылуу керектүү каалаган маалыматты издеп, таап алууга болоруун билишет.

Санариптештирүү Кыргызстанда мамлекеттик деңгээлде кагаз жүзүндө, сөз учугунда өтө көп козголгон менен иш жүзүндө акыбал начар. Билим берүүдө ар бир билим берүү мекемелеринин өздүк сайттарын иштеп чыгуу. Маалыматтарды санариптештирүү, электрондук китептерге өтүү. Сайттагы маалыматтарды улам-улам жаңылап туруу. Мугалимдердин маалыматтык технологияларды колдонуп, сабак өтүүнү өздөштүрүүсүн тездетүү. Окуу жылына санариптик окуу программаларын түзүп, окуу жайдын сайтына жайгаштырууга үйрөтүү жана милдеттендирүү учурдун талабы. Сайттагы маалымат так жана тастыкталып, учурга ылайык жаңыланып турган маалымат болушу керек. Сайтта күнүмдүк жаңылыктардын маанилүүсү гана жайгаштырылышы керек. Жадатма ал минтиптер, бул мындай иш жасады деген керексиз маалыматтан көрөкчө окуу программалары жана сабактарга тиешелүү окуу материалдары камтылуусу керек. Акыркы 10 жылдан бери маалыматтык технологиялар компьютер, ноутбук, планшет, смартфондор көп функциялуу деңгээлге жетишти. Ошол санариптик технологияларды колдонуп, пайдалана билүү мезгилдин талабына айланды. Информатика сабагынан мугалимдер жетишсиз. Көпчүлүк окуу жайларда, компьютерди чала бучук пайдалана алган мугалимдер эптеп сабак өтүшөт. Окуу программасы өтө начар. Министирлик тарабынан атайын комиссия түзүлүп, “Информатика сабагынын” окуу программасын кайрадан түзүп чыгуу керек.

Компьютердик класстарда компьютерлерди карап, ондоп, программалык камсыздоолорду жаңылап туруучу адистер өзгөчө жетишсиз. Web-баракчаларын түзүүгө кызыккан жаштар өтө көп. Мектеп курсунда офистик программаларды толук окутуу керек, Word, Excel, Access, Power Point себеби негизги иш кагаздары ушул программалар аркылуу жүргүзүлөт. “Информатика” сабагы жогорку окуу жайларында мурда биринчи жана экинчи курстарда 4 семестр окутулуучу. Жогорку билими бар адам “Офистик программаларды толук өздөштүрө билүүсү зарыл. Ошондуктан өзгөчө басым офистик программаларга жасалышы керек. Кайсы бир билерман мектеп курсунан балдар “Информатика” окуп келип атышат информатика сабагынын жогорку окуу жайларында кайталап окутунун кереги жок дегенинен сааттар кыскарган. Башка IT-технологияларына тиешелүү сабактар, кесиптерине жараша кененирээк окутулат [1]. Кыргыз тилдүү мектепти бүтүрүп келген студентке кайрадан кыргыз тилин окутуунун кажети жок. Кыргыз тили сабагынын ордуна, кесиптик сабак кыргыз тилинде өтүлсө ошондо жакшы майнап чыкмак. Заманбап маалыматтык технологияларды колдоно билүү, учурдун эң биринчи талабы. Санариптештирүү үчүн, жетиштүү санариптик маалымат болушу керек. Кыргыз тилиндеги маалыматтар өтө жетишсиз. Ар бир мекеменин өздүк сайтында тастыкталаган, улам жаңыланып турган жетиштүү маалымат каражаты, электрондук окуу китептери, окуу программалары, окуу-усулдук колдонмолор, өтүлгөн сабактар боюнча суроо-жооптор камтылышы керек. Маалыматтык технологияларды тейлеген кызматкерлердин айлыгы жогору болушу керек. Жалаң эле Windows операциондук системасын колдоно бербей, Linux операциондук системасын дагы өздөштүрүүгө өтүшүбүз учурдун талабы. Кыргызстандагы IT-технология боюнча эң актуалдуу адистиктерди даярдоого өзгөчө маани берилүүсү, азыркы учурдун өтө курч маселеси. Алар кайсылар: Системдик админдер, программисттер, маалымат коопсуздугу, сайт түзүүчүлөр, компьютерди

ондой турган адистер жана жогоруда айтылган “Информатика сабагынан” мугалимдери.

Системдик администраторлор баардык чөйрөлөрдө абдан жетишсиз. Системалык администратор – бул компьютердик жабдыктардын жана программалык камсыздоонун, мекеменин түйүнүн туура иштешин, ошондой эле маалыматтык коопсуздугуна жооп берген адис. Бардык коммерциялык компанияларды жана мамлекеттик мекемелерди активдүү технологиялаштыруу жана компьютерлештирүү менен системдик администратордун кесиби азыр эмгек базарында чоң суроо-талапка ээ.

“Маалымат жыйындысын” (База данных) – мекеменин керектүү тапшырмасын аткара ала турган программалык камсыздоолорду түзө турган программистер жетиштүү эмес. Ошондой программалык камсыздоолор менен жабдый ала турган программистерди окутуу үчүн, жогорку окуу жайларында программистерди окутуунун сапатын жакшыртуу.

Маалымат коопсуздугун чыңдоо – маалыматты уруксаты жок колдонуу, ачыкка чыгаруу, бурмалоо, өзгөртүү, изилдөө, толуктоо же кыскартуу, же такыр жок кылынышын алдын алуунун чаралары. Бул, биринчи кезекте, негизги каражаттарды жана материалдык эмес активдерди, коркунуч булактарын, мүмкүн болуучу таасирлерди жана тобокелдиктердин мүмкүнчүлүктөрүн аныктоочу көп баскычтуу башкаруу процесси аркылуу ишке ашат. Бул процесс ар кандай тобокелдиктерден сактануу жана башкаруунун натыйжалуулугун баалоо менен коштолот. Маалыматтын тактыгы, тууралыгы, коопсуздугу баарынан жогору. Баардык мекемелер тиешелүү маалыматтын коопсуздук чараларын талап кылууда, ишканаларга санариптик технологияларды киргизүү боюнча демилгелердин саны тынымсыз өсүүдө, бул маалыматты коргоо үчүн маалыматтык технологиялар (ИТ) коопсуздук адистерин тартуу. Бул адистер маалыматтык коопсуздук технологияларын камсыз кылат.

Кыргызстандагы ишкана-мекемелердин көпчүлүгү дагы деле иш

жүргүзүү ыкмасы кагазга негизделген. Кагаз бетиндеги маалыматты сактоо, издөө, көчүрүү, иликтөө, аныктоо ж.б. өзгөчө бир убакытты, кошумча каражат коротууну талап кылат. Азыркы заманбап компьютердик жана санариптик технологиялар өнүгүп, өсүп жаткан учурда санариптик технологияларды колдонууга өтүү мезгилдин эң маанилүү талабы. Санарипке өткөрүү үчүн билимдүү адистерди даярдоо, сапаттуу билим берүү жана ошол ишти калыптандыруу. Санариптик технологиялардын иштеп туруусун көзөмөлдөп, бузулса ондой ала турган системщик адистер керек.

Мектептерде “Информатика” сабагын сапаттуу окута ала турган сабаттуу информатик мугалимдер өтө жетишсиз. Орто кесиптик жана жогорку окуу жайларында чыныгы “ИТ-технологиясын жакшы өздөштүргөн мугалимдер дагы деле жетишсиз. Көпчүлүк жогорку окуу жайларында Орусиянын даяр программаларын алып, ачып алышкан чакан кесиптик адистиктерди кыскартуу маселеси курч бойдон калууда. Кыргызстанда акыркы “беш” жылдыкта “ИТ-технология” боюнча кайсы адистиктер жетишсиз экендигин анализдеп ошол адистиктерди даярдап окутууга басым жасалса жакшы иш болмок. Санариптештирүү үчүн мектеп, орто кесиптик жана жогорку окуу жайлардын окуу программаларынын стандарттары, Билим берүү жана илим министрлигинин сайтында ачык жарыяланып туруусу учурдун талабы [2].

Азыркы учурда мейли басмаканаларбы же теле-радиобу баары компьютердик, санариптик технологиялар аркылуу иш жүргүзүлүп калганына бери жагы 10 жылдан толук ашты. Ошентсе да кагаз жүзүндөгү иштер азайбай эле тескерисинче көбөйүп кетти. Себеби жетекчиликтердин маалыматтык технологияларды жетиштүү өздөштүрө албаганында. Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан, мейли басмаканадан чыгабы, же теле-радиодон берилеби кыргыз тилиндеги басмалар менен берүүлөрдүн, котормолордун Кыргыз адабий тилинде болуусуна маани берилип, көңүл мыктап бөлүнүп, жоопкерчилик күчөтүлүшү зарыл

болуп турган учур. Мамлекеттик деңгээлде адабий тилде иш жүргүзүүгө милдеттендирүү бул дагы өтө чоң таалим тарбия болмок жаш муундарга. Башка мамлекеттердин баарында Кыргызстандагы адабий Кыргыз тили деген сыяктуу, Кытайда “пунхуа”, Орустарда “современный литературный русский язык” ошолордун негизинде иш жүргүзүлөт.

Каалайбызбы, каалабайбызбы эртеби же кечпи санарипке өтүү боло турган иш. Ошондуктан учурдан артта калып калбаш үчүн, Билим берүү тармагында баардык сабактардан берген мугалимдер жаш курагына карабай “Офистик программаларды өздөштүрүүсү милдеттендирилиши керек. Себеби окуу программасын жаңылап түзүү, ар бир окуу жылында керек. Окуу материалдарын санарипке өткөрүүнү тездетүү керек. Маалымат алуу, жөнөтүү, маалымат алмашуу санарип түрүндө болуп жатпайбы. Албетте керек. Бул маселе пилоттукпу же эксперименттик түрүндөбү 2015-жылдары эле кээ бир мектептерге, жогорку окуу жайларына киргизилиши керек болчу. Айла жок эми, кеч болсо да аракетти күчтөп кылуу керек.

Орто кесиптик жана жогорку окуу жайлар жөнүндөгү маалыматтар ошол окуу жайлардын сайттарында так жана толук эмес. Жаңылап, толуктап туруу – Кыргыз тилинде жокко эсе. Окуу жайлардын сайттарындагы окуу жай жөнүндөгү Кыргызча толук маалыматты толуктап, улам жаңылап туруу окуу жайдын жетекчилигине милдеттендирүүнү иш жүзүнө ашыруу керек кыска убаккыттын ичинде. Себеби абитуриенттерге жетиштүү маалымат жок, баягы эле ар бир окуу жайдын эшигин сүзгүлөмөй. Бул деген канча убакыт канча каражат сарптоону талап кылат. Ар кимдин көңүлүнө карап отуруп учурдун талабын аткарбай кою, келечек муундун алдында кечирилгис күнөө. Келечек муунга сапаттуу жакшы билим берүү, жаңылануу “Интернет жана маалымат технологиялары” жашоо турмуштун баардык чөйрөсүн камтыды. Колдонуу, пайдалана билүү учурдун эң жогорку талабы. Сан ариптештирүү билим берүү, өндүрүрүш, медицина деги эле баардык тармактарда өнүгүүсүнө шарт түзүү

мамлекеттик бийликтин эң биринчи милдети. Билимдүү жаштар өлкөбүздүн келечеги. Билим берүү сапаттуу, жеткиликтүү деңгээлде жүргүзүлсө, сан ариптештирүү өтө деле курч маселе эмес. IT-технология адистигинен окуп билим алам деген, ЖРТ дан жогорку балл алган абитуриенттерге бюджеттик билим алууга орундар болушу керек. Бюджеттик орундар канча жаш муунду шыктандырмак. “Жараткан колдоп, ийгилик коштосун Кыргыз элиндеги жакшы иштерди”!

Колдонулган адабияттар

1. Stokov A.A. Digitalization of education: problems and prospects // Vestnik of Minin University, 2020, vol. 8, no. 2, p. 15.
2. Никулина Т.В., Стариченко Е.Б. Информатизация и цифровое образование: понятия, технологии, управление // Педагогическое образование в России, 2018, № 8, с. 108.

Рецензент: ф-м.и.д., профессор Байзаков А.Б.